

कालिका नगरपालिकामा हरियो वन कार्यक्रम

कालिका नगरपालिकाको परिचय

चितवनको पूर्वी क्षेत्रमा पर्ने साविकका पदमपुर, जुटपानी, शक्तिखोर र सिद्धि गाउँ विकास समितिहरू समायोजन भै बनेको यस कालिका नगरपालिका पहाडी र समथर भूभाग समेतको भौगोलिक विविधता भएको नगरपालिका हो । जसको कार्यालय रेडक्रसग्राममा रहने भएतापनि हाल अस्थायी रूपमा का.न.पा.-६ कमलचोकमा अवस्थित छ । कालिका नगरपालिका वडा नं. ८ मा अवस्थित प्रसिद्ध कालिका मन्दिरको नामबाट यो नगरपालिकाको नामाकरण भएको हो । यो नगरपालिकाको पूर्वमा खैरहनी नगरपालिका, पश्चिममा भरतपुर महानगरपालिका, उत्तरमा इच्छाकामना गाउँपालिका र धादिङ जिल्ला र दक्षिणीमा रत्ननगर नगरपालिका पर्दछन् । कालिका नगरपालिका आक्षांशः २७ डिग्री ४१'१५" उत्तरी र देशान्तरः ८३ डिग्री ३०'४२" पूर्वी भौगोलिक स्थितिमा अवस्थित छ । यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल १४९.०८ वर्ग किलोमीटर रहेको छ ।

यस नगरपालिकाको आ.व. ०७६।७७ को नगर सभाबाट नीति योजना तथा कार्यक्रम र बजेटले आफ्नो क्षेत्र भित्र सडक, शिक्षा, कृषि, भेटनरी, सहकारी, पर्यापर्यटन, तथा सीपमुलक तालिमहरूमा विशेष जोड दिएको छ । नगरपालिकाको एकिकृत विकास योजना बनाई वातावरणमैत्री भौतिक पूर्वाधार निर्माण, मानव संसाधन व्यवस्थापन, विपद् पूर्वतयारी जस्ता विषयहरूमा कार्यक्रमहरू लागु गरिरहेको छ । आमजनताको प्रत्यक्ष सहभागिताबाट योजना बनाई कार्यक्रमहरू लागु भएकाले सो कार्यक्रमहरूमा स्थानीय बासिन्दाहरूको अपनत्व रहेको छ । हरियो वन कार्यक्रमले तिनै कार्ययोजनाहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग प्रदान गरिरहेको छ ।

कालिका नगरपालिकामा हरियो वन कार्यक्रमको भूमिका

अमेरिकी विकास नियोग (युएसएआइडी) को सहयोगमा सञ्चालित हरियो वन कार्यक्रमको उद्देश्य नेपाली समुदाय र जैविक विविधतालाई लाभ पुऱ्याउनु हो । हरियो वन कार्यक्रम डब्लुडब्लुएफ नेपाल, केएर नेपाल, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषसहित चारवटा संस्थाले संयुक्त रूपमा कार्यान्वयन गरिरहेका छन् । कार्यक्रमको पहिलो चरण सन् २०११ मा सुरु भएर सन् २०१६ मा अन्त्य भएको थियो । पहिलो चरणका उल्लेखनीय उपलब्धि र सिकाईहरूलाई अवलम्बन गर्दै कार्यक्रमको दोस्रो चरण सन् २०१६ देखि नै सुरु भई ५ वर्षसम्मका लागि सञ्चालन भइरहेको छ । यस कार्यक्रमले चितवन अन्नपूर्ण भू-परिधि र तराई भू-परिधिमा काम गर्छ । यसका दुई कार्यक्षेत्र जैविक विविधता संरक्षण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन रहेका छन् । यी दुई कार्यक्षेत्रभित्र बजारमुखी जीविकोपार्जन, सुशासन र लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका कार्यक्रम पर्दछन् ।

हरियो वन कार्यक्रमले कालिका नगरपालिकामा आफ्नो पहिलो चरणदेखि नै कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ । आदिवासी जनजातिहरू, विपन्न वर्ग तथा पिछडिएका समुदायहरूको बसोबास भएको यस नगरपालिकामा हरियो वन कार्यक्रमले एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनको अवधारणा अन्तर्गत जैविक विविधता संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, जीविकोपार्जन, सुशासन र लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सम्बन्धि सवालहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि विभिन्न कृषाकलापहरू सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ । वन पैदावारको गैह्रकानुनी संकलन, मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तन, खोला तथा नदी किनार कटान, तल्लो तटिय क्षेत्रमा थैप्रीकरण, वन डढेलो, अतिक्रमण र वन्यजन्तु चोरी-सिकारी, भू-क्षय, मिचाह प्रजाती, लैङ्गिक असमानता तथा सामाजिक बञ्चितकरण, आदि विषयहरूका समाधान तथा न्यूनीकरणका लागि साथै जीविकोपार्जन सुधार र प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन समूहहरूमा सुशासन तथा समावेशीकरणकालागि कालिका नगरपालिकामा कार्यान्वयन गरिएका विभिन्न कार्यक्रमहरूमध्ये केही मुख्य कार्यक्रमहरू निम्न रहेका छन्:

क्र. सं.	कार्यक्रम	कार्यक्रम सञ्चालन भएका वडा	परिमाण	लाभान्वित घरधुरी	कैफियत
१	जैविक विविधता संरक्षण				
१.१	समुदायमा आधारित चोरीशिकार नियन्त्रण इकाई परिचालन	४ वटा सामुदायिक वनहरू	४ इकाई	३४ स्वयंसेवी युवाहरू	
१.२	बजारमुखी जीविकोपार्जन: बजारमा आधारित वैकल्पिक जीविकोपार्जन विकास तथा प्रवर्द्धन				
१.२.१	घरधुरी स्तरको जीविकोपार्जन सुधार	कालिका नगरपालिका		हाल १३६ घरधुरीद्वारा १४८ वटा गाईपालन गरिएको चर्खा उद्यमबाट १८५ घरधुरी (महिला) लाभान्वित	
१.२.२	सीपमूलक तालिम	कालिका नगरपालिका	२६५ जनालाई विभिन्न तालिम, गोष्ठीमा सहभागी गराइ विभिन्न विषयमा ज्ञान, सिप र आत्मविश्वास विकासमा सहयोग सीपमूलक तालिमबाट २४ वनमा आश्रित व्यक्तिहरू लाभान्वित		

क्र. सं.	कार्यक्रम	कार्यक्रम सञ्चालन भएका वडा	परिमाण	लाभान्वित घरधुरी	कैफियत
१.२.३	क्षमता विकास	कालिका न पा का सम्पूर्ण वडा	८ वटा तालिम	२६५ घरधुरी प्रत्यक्ष	ड्राभिङ्ग, वाइरिङ्ग, पशुचिकित्सक तथा हस्तकला तालिम लगायत
१.३	वृक्षारोपण	कालिका न पा	१२,९२२ विरुवा		
२	जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि पूर्व तयारी तथा अनुकूलन				
२.१	स्थानिय अनुकूलन कार्य योजनाका प्राथमिकिकृत क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने				
२.१.१	स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना (लापा)	साविक पदमपुर गाविस	१	९,४६९ सङ्कटासन्न घरधुरी	
२.१.२	समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना (कापा)	कालिका वडा नं. १, २, ४, ५ र ७	५ (भिमवली, पदमपुर, चतुरमुखी, उदयपुर, थाङ्गखोला सा.व.)	४,३१६ सङ्कटासन्न घरधुरी	
२.१.३	एकीकृत उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना	खगेरी खोला उप जलाधार व्यवस्थापन योजना जस्ले कालिकाका वडा नं १ देखी ८ सम्म समेटेछ।	१	२६९ वटा विपन्न घरधुरीहरु (१४७ जनजाति, ३६ दलित)	
२.२	कृषी तथा घरायसी प्रयोजन/अनुकूलनकालागी जलवायु मैत्री, लैससास मैत्री, समय र शक्ती वचत गर्ने प्रविधीहरुको प्रवर्धन गर्ने	कालिका ४ (थाङ्गखोला सा. व.)	१	१३८ सङ्कटासन्न घरधुरी	
३	लैङ्गिक समनता तथा सामाजिक समावेशीकरण				
३.१	सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्र	साविक पदमपुर ६ र १	४	१०९ सङ्कटासन्न घरधुरी	
३.२	प्राकृतिक स्रोत समूहहरुको आन्तरिक लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने	कालिका ३ र ४, (थाङ्गखोला सा.व. र पदमपुर सा. व.)	२	२,४३० घरधुरी	

क्र. सं.	कार्यक्रम	कार्यक्रम सञ्चालन भएका वडा	परिमाण	लाभान्वित घरधुरी	कैफियत
३.३	नेपाल चेपाङ संघसँगको सवालगत साभेदारी	कालिका नपाका चेपाङ बस्ति	२ वर्ष कार्यक्रम साभेदारी	१५० युवाहरु	
३.४	स्थानीय स्रोत व्यक्ति विकास एवं परिचालन	वडा न १, ६, ८	४ जना		सुर्य महतो, उषा महतो, भिम चेपाङ, आशा लोप्चन
४	सुशासन				
४.१	सुशासन, क्षमता आंकलन तथा क्षमता विकास	कालिका ९, ८, ४ (भरना, अमलाचुली, मङ्गलादेवी, थाङ्गखोला, भीमवली, चतुरमुखी र पदमपुर सा. व.)	४	३,८१२ घरधुरी	विभिन्न चरणका कार्यक्रममा सम्पन्न भएका

हरियो वन कार्यक्रम मार्फत सञ्चालन भएका क्रियाकलापहरुका केही प्रमुख उपलब्धिहरु

कालिका नगरपालिकामा यस कार्यक्रमको प्रमुख उपलब्धिहरुलाई निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

उपलब्धिहरु	तत्कालिक नतिजा	प्रतिफल	प्रभाव
स्थानीय स्रोत व्यक्ति विकास एवं परिचालन	४ जना स्थानीय व्यक्तिहरुको क्षमता विकास गरि सामाजिक परिचालन, जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रमा सक्षम हुन टेवा पुगेको	१ जना स्थानीय स्रोत व्यक्तिलाई डिविजन वन कार्यलयले कालिका नपामा रेड प्लस कार्यक्रमका लागि प्रयोग गरिरहेको	नेतृत्व विकास सामाजिक परिचालनमा सहयोग
समुदायमा आधारित चोरीशिकार नियन्त्रण इकाई परिचालन	कालिका नगरपालिकामा रहेका ४ वटा सामुदायिक वनहरुमा ४ वटा 'समुदायमा आधारित चोरीशिकार नियन्त्रण इकाईहरु गठन भई परिचालित	वन र वन्यजन्तुको चोरीशिकार तथा अवैध ओसारपसारलाई निरुत्साहित गर्ने, समुदायमा सचेतना फैलाउने, कानुन नियमन निकायलाई सहयोग गर्ने, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण तथा वन डढेलो नियन्त्रणमा सहजीकरण गर्ने जस्ता कार्यमा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्दै आएका	प्राकृतिक स्रोतहरुको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापनमा सहयोग
सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्र	४ वटा सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्र (मिलिजुली, सगुन, भिमवली र सृजना) स्थापना गरिएको जस्मा १०९ जना प्रत्यक्ष	बालविवाह, घरेलु/महिला हिंसा, लागु औषध दुर्वेशन जस्ता सामाजिक मुद्दाहरुमा स्थानीय तवरमा नै योजना	सिकाई केन्द्रका केही महिलाहरु चेतना महिला सहकारी मार्फत गलेचा उत्पादनमा संलग्न हुँदै

उपलब्धिहरु	तत्कालिक नतिजा	प्रतिफल	प्रभाव
	संलग्न रहेको	बनाइ काम गरेको र न्यूनीकरणमा सहयोग पुग्नुका साथै विशेष गरि महिला वर्गको सामाजिक मुद्दाहरुमा सक्रियता बढ्नु तथा बचत क्रियाकलापमा संलग्नता बढेको	आत्मनिर्भर बन्दै गएका र विभिन्न सहकारीमा बचत कृयाकलापमा संलग्नता साथै स्थानीय स्तरमा हुने सामाजिक सवाल तथा मुद्दामा सहजिकरण गर्दै आएका। सामाजिक कुरिति, खराब चालचलनमा कमी सामाजिक विकास निर्माणमा सहभागीता बढेको
स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना (लापा)	साविक पदमपुर गाविसमा (२०७०/७१ देखि २०७६/७७) लापा तयार सुख्खा खडेरी, बाढी, कटान, पहिरो, मिचाहा प्रजाति, डढेलो, हावाहुरी, रोगकिरा, थैग्रिकरण, असिना, खडेरी, बाढी, पहिरो र असिना जस्ता जलवायु जन्य विपद् जोखिमबाट अनुकूलित हुन सहभागीतामूलक रुपमा योजना तयारी तथा कार्यान्वयन	वातावरणमैत्री स्थानिय शासनका लागि टेवा पुगेको साथै स्थानिय क्षेत्रको समस्या प्राथमिकरण तथा आवश्यकताबाट तयार गरिएको योजनाले निर्धारित गरेका जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, जिविकोपार्जन सुधार तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि क्रियाकलापहरु संचालन गरिएका छन् । योजना कार्यान्वयनका लागि गापा तथा अन्य निकायको लागत साभेदारी भएका छन् ।	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् व्यवस्थापन नीति तथा कार्यक्रममा मुलप्रभाहिकरण भएको संकटासन्नता कम भएको अनुकूलन तथा उत्थानशीलता बृद्धि भएको
समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना (कापा)	५ वटा कापा तयार गरिएको (भिमवली, पदमपुर, चतुरमुखी, उदयपुर, थाङ्गखोला सा.व.) सुख्खा खडेरी, बाढी, कटान, पहिरो, मिचाहा प्रजाति, डढेलो हावाहुरी, रोगकिरा, थैग्रिकरण, असिना, खडेरी, बाढी, पहिरो र असिना जस्ता जलवायु जन्य विपद् जोखिमबाट अनुकूलित हुन सहभागीतामूलक रुपमा योजना तयारी तथा कार्यान्वयन	स्थानीय क्षेत्रको समस्या प्राथमिकरण तथा आवश्यकताबाट तयार गरिएको योजनाले निर्देश गरेका जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, जिविकोपार्जन सुधार तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि क्रियाकलापहरु संचालन गरिएका छन् ।	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् व्यवस्थापन नीति तथा कार्यक्रममा मुलप्रवाहिकरण भएको । संकटासन्नता कम भएको । अनुकूलन तथा उत्थानशीलता बृद्धि भएको ।

उपलब्धिहरु	तत्कालिक नतिजा	प्रतिफल	प्रभाव
	सहभागीतामूलक संकटासन्नता र विपद् जोखिमहरुको लेखाजोखाको पहिचान, प्राथमीकीकरण	संरक्षण पोखरी तथा सोलार पम्प मार्फत वन्यजन्तुको लागी आलतालको व्यवस्था गरि मानव र वन्यजन्तु विचको द्वन्द्व कम र पर्यापर्यटनमा सहयोग भएको छ ।	
एकीकृत उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना तयारी तथा कार्यान्वयन	<p>खगेरी खोला उप जलाधार व्यवस्थापन योजनाको निर्माण र यस योजना कार्यान्वयनमा सहजिकरण गर्न उपल्लो र तल्लो तटिय समुदायको प्रतिधित्व गरि स्थापित खगेरी खोला उप जलाधार संरक्षण समिति जिल्ला प्रशासन कार्यलय, चितवनमा दर्ता भएको छ । यसै गरि उक्त समितीको विधान, कार्यविधि तयार गरिएको छ ।</p> <p>योजना कार्यान्वयनको लागि थाङखोला उप जलाधार संरक्षण समिति र खगेरी खोला उप जलाधार संरक्षण समितिको नियमित छलफल एवं उनिहरुको क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरु संचालन गरिएको छ ।</p> <p>भिरालो जमिनमा संरक्षणबिना खनजोत, खुल्ला चरिचरण, वन फडानी, मानव र वन्यजन्तु विच द्वन्द्व, अवैज्ञानिक खेतीप्रणली र ढुङ्गा, बालुवा उत्खनन्, मिचाहा प्रजाति, पानीका मुहानहरु सुक्नु, रोगकिरा, खोला किनार कटान, सुख्खा खडेरी, बाढी, डढेलो, पहिरो, थैप्रीकरण, पानीबाट सतही माटोको क्षयीकरण, भू-क्षय, वन क्षेत्र क्षयीकर र जैविक एवं कृषि विविधतामा कमी आदि जस्ता समस्याहरुलाई कम गर्न सहभागीतामूलक रुपमा संस्तागत क्षमता आकलन, योजना तयारी</p>	बाढी कटान तथा भुक्षय ग्रस्त क्षेत्र पुर्नउत्थान, तटबन्ध निर्माण कार्य तथा बाँस रोपण जस्ता कार्यहरुले गर्दा सो विपदहरुबाट हुने क्षती न्युनीकरण हुनुका साथै वातावरणीय अनुकूलतामा सहयोग पुगेको छ । स्थानिय सरकार तथा सामुदायिक वनहरुसँग जम्मा रु १८,००,००० लागत साभेदारी गरी विपद् व्यवस्थापन तथा जलाधार संरक्षणका ६ विभिन्न संरचना (ग्यावियन वाल, रिचार्ज पोखरी) निर्माण गरिएको छ।	एकीकृत उप-जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धि क्रियाकलापहरु कालिका नगरपालिकाका विभिन्न वडाका निति तथा कार्यक्रममा मुलप्रवाहिकरण भएका छन्।

उपलब्धिहरु	तत्कालिक नतिजा	प्रतिफल	प्रभाव
	<p>तथा कार्यान्वयनका लागि ४ वटा (अमलाचुली, मङ्गलादेवि, भरना र पदमपुर) सा बलाई सहयोग</p> <p>जनचेतना, पानी मुहान संरक्षण, खोला किनार संरक्षण तथा खहरे नियन्त्रण, सिँचाइ कुलो संरक्षण, संरक्षण तथा पुन भरण पोखरी निर्माण, छेकबाँध, क्षति ग्रस्त जमिनको पुर्नउत्थान, सूक्ष्म तथा उप जलाधार समन्वय समिति परिचालन जस्ता विषयमा स्थानिय सरकारका प्रतिनिधि, सामुदायिक वनका उपभोक्ता तथा सिमान्तकृत वर्गलाई ३० वटा तालिम संचालन, ५४ वटा गोष्ठी संचालन भएको</p>		
<p>कृषी तथा घरायसी प्रयोजन/अनुकूलनकालागी जलवायु मैत्री, लैससास मैत्री, समय र शक्ती वचत गर्ने प्रविधीहरुको प्रवर्धन गर्ने</p>	<p>कालिका ४ (थाङखोला सा ब) का १३८ जना उपभोक्तालाइ मकै छोडाउने मेसिन र दाते औजार सहयोग</p>	<p>प्रमाणित प्रविधिहरुको प्रयोगका कारण समयको बचत तथा कार्यबोभमा न्युनिकरण भएको छ । यसका लागि उपभोक्ताहरुले समेत अनुभव तथा प्रयोगमा सन्तुष्टिका कारण कम्तिमा २५% लागत साभेदारी गरेका छन्।</p>	<p>अनुकूलन तथा उत्थानशीलता बृद्धि भएको ।</p>
<p>घरधुरी स्तरको जीविकोपार्जन सुधार</p>	<p>भिमौली सा.ब. का १६ जना उपभोक्तालाई हरियो वन र साबको संयुक्त लगानीमा रु २,१५,००० घुम्तीकोष रकम सहयोग</p> <p>हाल १३६ घरधुरीद्वारा १४८ वटा गाईपालन गरिएको</p> <p>चर्खा उच्चमबाट १८५ घरधुरी (महिला) लाभान्वित</p>	<p>१६ जनाबाट सुरु भएको घुम्ती कोष ४४ जनामा पुगेको र पुँजी रकम रु ३,६०,५०० पुगेको छ । यसबाट २८ जना गरिब तथा विपन्न घरधुरी प्रत्यक्ष लाभान्वित भएका छन् ।</p>	<p>अति विपन्न घरपरिवारको गरिबि न्यूनीकरणमा प्रत्यक्ष टेवा पुगेको ।</p> <p>बालबालीकाको स्वास्थ्य र शिक्षामा सहयोग ।</p>
<p>सुशासन, क्षमता आंकलन तथा क्षमता बिकास</p>	<p>७ वटा सा ब उ सको क्षमता आंकलन, क्षमता विकास तालिम तथा सहजिकरण, क्षमता विकासमा सहजिकरणको फलोअप</p>	<p>प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समुहहरुको संस्थागत क्षमता पुनःआंकलन गर्दाखेरी पहिलेभन्दा सुधार भएको र</p>	<p>सावउसको विधान तथा वन कार्ययोजनाको कार्यान्वयनमा सहयोग</p> <p>सावउस मार्गदर्शन २०७१</p>

उपलब्धिहरू	तत्कालिक नतिजा	प्रतिफल	प्रभाव
	र क्षमता पुनःआँकलन	समूह अझ बढी सक्रिय भएको पाईएको छ। सस्थागत क्षमता मुल्याङ्कनको आधारमा हेर्ने हो भने सामुदायिक वनको क्षमता कम्तीमा १२ प्रतिशत प्रगती भएको देखिन्छ।	कार्यान्वयनमा सहयोग
सामुदायिक वनहरूमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति	१ वटा सा ब उ सको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति निर्माण तथा अनुमोदन गरिएको छ।	सा. व. उ. सका कार्यक्रममा लैससास मुलप्रवाहिकरणका लागि नितिगत व्यवस्था तथा सचेतनामा वृद्धि भएको छ।	समावेशी कार्यसमितीको सुनिश्चितता
वृक्षारोपण	२५० बासका विरुवा क्षतिग्रस्त भूमिमा रोपण गरिएको छ।	भिमवली सा ब भएर बग्ने खहरे नदि किनारको १ कि मि क्षेत्रमा कटानको समस्याबाट सा बको क्षेत्रलाई बचाउ गरेको छ।	जमिन, बोट विरुवा र आवादिको सुरक्षा मार्फत उत्थानशीलता बृद्धि भएको।
क्षमता विकास	२६५ जनालाई विभिन्न तालिम, गोष्ठीमा सहभागी गराइ विभिन्न विषयमा ज्ञान, सिप र आत्मविश्वास विकासमा सहयोग सीपमूलक तालिमबाट २४ वनमा आश्रित व्यक्तिहरू लाभान्वित	सामाजिक परिचालन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, जिविकोपार्जन सुधार तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि उन्नत कार्यहरू गर्न तथा बानी व्यवहारमा परिवर्तन	नेतृत्व विकास, आर्थिक उपार्जनका क्रियाकलाप, भूसंरक्षण, अनूकूलनमा टेवा।
नेपाल चेपाङ संघसँगको सवालगत साभेदारी	२ वर्षको कार्यक्रम साभेदारीमा ६ वटा युवा चेपाङ्ग समुह गठन र यस मार्फत १५० भन्दा बढी युवा बाल विवाह विरुद्ध सचेतना अभियानमा संलग्न।	किसोर अवस्थामा नै विवाह गर्ने अवस्था व्याप्त रहेको चेपाङ्ग समुदायलाई सचेतिकरण तथा यसलाई नेपालको ऐन बमोजिम कार्यान्वयनमा लैजानको लागि चेपाङ्ग संघ चितवनसँग सवालगत सहकार्य गरिएको छ। यसै बमोजिम चेपाङ्ग संघको २ वर्षिय पैरवि योजना तयार गरिएको छ।	सामाजिक न्याय र कानुनी अधिकारको सुनिश्चितता गर्न योगदान।

सिकाई

- चोरीशिकार नियन्त्रण इकाईका युवाहरु स्वयंसेवी रुपमा संलग्न हुने भएकोले युवाहरु परिवर्तन भइरहन्छन् । समुदायका सचेतकको रुपमा रहनु पर्ने हुनाले उनीहरुको नियमित रुपमा क्षमता विकास गरिरहनु पर्दछ र संरक्षण कार्यमा अद्यावधिक गरिरहनु पर्दछ । यसमा स्थानीय सरकारले नियमित सहयोग गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- जल, जमिन, वानस्पतिक स्रोत, भू-उपयोगको अवस्था, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण, जैविक विविधता संरक्षण, सुशासन, लैङ्गिक समानता, जीविकोपार्जन जस्ता विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरुको एकीकृत व्यवस्थापन गर्न उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना बनाई कार्यान्वयन गर्दा जलाधारीय स्रोतहरुको उचित व्यवस्थापन गर्न सहज हुने ।
- जलाधारको एकीकृत तथा दिगो व्यवस्थापनकालागि उप तथा सूक्ष्म जलाधार स्तरमा संरक्षण समितिहरुको गठन र नियमित परिचालन गर्दा जलाधारीय स्रोतहरु व्यवस्थापन गर्न सहज हुने ।
- जलाधार क्षेत्रमा दिगो व्यवस्थापन, सह-लगानी बढाउन र समस्याहरुको एकीकृत समाधान गर्न उक्त क्षेत्रमा रहेका उपल्लो, मध्य र तल्लो तटिय समुदाय, स्थानीय सरकार, समुदायमा आधारित संस्थाहरु तथा अन्य गैर सरकारी संस्थाहरु विच बहु-सरोकारवाला छलफल प्रभावकारी देखिएको छ ।
- वनमा आश्रित साथै विपन्न व्यक्तिहरुलाई सीपमूलक तालिम प्रदान गर्दा स्थानीय स्तरमा व्यवसाय सञ्चालन गरी राम्रो आमदानी भएपछि संरक्षणप्रति सकारात्मक सोचको बिकास हुने ।
- स-सानो परिमाणको घुम्ती कोषलाई पनि प्रभावकारी परिचालन गर्न सकियो भने मनगो लाभ हासिल गर्न सक्ने ।
- बजारमुखी जीविकोपार्जन सुधारका लागि प्राकृतिक स्रोतहरुको दिगो प्रयोग गरी समुदायमा आधारित संरक्षण कार्यक्रमहरु नै उत्तम विकल्पका रुपमा देखिएका छन् । उद्यमहरुको स्वामित्व, अर्थव्यवस्था र संरक्षण, यी सबै समुदायमा आधारित संरक्षणमा एक अर्कासँग जोडिएर आउने गर्दछन् । संरक्षणको दिगोपना स्थानीय समुदायमा नै निर्भर रहने गर्दछ र उनीहरुको जीवनयापनमा सुनिश्चितता भएमा मात्र उनीहरुले संरक्षणमा योगदान पुऱ्याउँछन् ।
- सीपमूलक तालिमका प्रशिक्षार्थीहरुको छनोटमा स्थानीय तहले विशेष भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- कार्यक्रमहरुको प्रभावकारिता र दिगोपना सुनिश्चित गर्न सामाजिक परिचालन महत्वपूर्ण हुने ।
- गरिव, संकटासन्न, विपन्न, महिला र बहिष्करणमा परेका समुहहरुको विभिन्न क्षमता विकास कार्यक्रम तथा विभिन्न जानकारी र सूचनामा पहुँच र सहभागिता बढाउँदा उनीहरुको आत्मविश्वास र नेतृत्व क्षमता विकास हुने जसबाट प्राकृतिक स्रोतमाथिको लाभ र फाईदाको न्यायोचित वितरणमा सघाऊ पुग्ने ।
- वन समूहहरुको संस्थागत क्षमता विकासमा अन्य सक्रिय र परिपक्व समूह परिचालन गर्दा सिकाई सहज र छिटो भएको । साथै सामूहिक रुपमा कार्य-समीक्षा-थपकार्य पढ्तीमा छलफल गरेर काम गर्दा सबैको साथ र सहयोग प्राप्त भई उपलब्धी हासिल गर्न सहज हुने ।
- नगरपालिका स्तरको योजना बनाउँदा सहभागीतामूलक रुपमा संकटासन्न वडा, समुदाय र कार्यक्रमहरुको पहिचान गरेको हुनाले संकटासन्न वडाहरुमा कार्यक्रम केन्द्रित गर्न सबैको सहयोग र साथ पाउन सजिलो भएको।
- कार्यक्रमका शुरुवाती चरणदेखि नै स्थानीय सरकार, समुदाय र सम्बन्धीत सरोकारवालाहरुको संलग्नता बढाएमा सहज रुपमा सम्पन्न गर्न, आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन गर्न र दिगोपनामा सघाउ पुग्ने ।
- जलवायु परिवर्तनका असरहरुलाई सामना गर्न समुदाय र सामुदायिक संगठनहरु (जस्तै सावउस, सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्र, कृषि समुह, सहकारी समुह, समुदाय स्तरका सघ संस्थाहरु, समुदायमा आधारित चोरी सिकारी नियन्त्रण समिति) को परिचालन उपयुक्त माध्यम हो । यसका लागि उनीहरुको पर्याप्त ज्ञान, सिप तथा क्षमता विकास तथा अभिवृद्धि हुन आवश्यक छ ।

समुदायमा कार्यक्रमको दिगोपना

हरियो वन कार्यक्रमले सञ्चालन गरेका क्रियाकलापहरू स्थानीय स्तरमै माग भई आएका तथा टडकारो रूपमा सामाजिक तथा पर्यावरणीय विकासमा बाधा पुऱ्याउने समस्याका समाधानका कार्यक्रमहरू भएकाले आगामी दिनहरूमा पनि यी कार्यक्रमहरूले निरन्तरता पाउन एकदमै जरुरी भएको महसुस भएको छ । आवधिक योजनाहरूमा लक्षित सामाजिक वृद्धि हासिल गर्न स्रोत तथा साधनमा समान पहुँच, रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना, पर्यावरण संरक्षण, सुशासनको अभिवृद्धिजस्ता संरचनागत आवश्यकताहरूलाई यी कार्यक्रमहरूको निरन्तरताले उचित रूपमा सम्बोधन गर्ने भएकाले कृष्णपुर नगरपालिकाले हरियो वन कार्यक्रमद्वारा सञ्चालन गरिएका क्रियाकलापहरूलाई थप परिष्कृत गर्दै अघि बढाउन जरुरी हुन्छ । यसका लागि कालिका नगरपालिकाले स्थानीय स्रोत, साधन, सीप, ज्ञान र दक्षताको दिगो सदुपयोग हुने गरी यी कार्यक्रमहरूलाई आफ्नो वार्षिक कार्ययोजनामा समावेश गराई अघि बढाउनु पर्छ, जसले गर्दा विकासको मूलधारमा ल्याउन बाँकी रहेका जाति, वर्ग, लिङ्ग, क्षेत्र तथा अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत, बञ्चित आदि सबै समुदायको सामाजिक अवसरको पहुँच विस्तारमा सहयोग पुऱ्याउने छन् । जीवनस्तरमा हुने गुणात्मक सुधारले मात्र स्थानीय बासिन्दालाई प्रत्यक्ष परिवर्तनको अनुभूति दिलाउने र अन्ततः पर्यावरण संरक्षण र जीवनस्तर सुधार गर्ने हुनाले हरियो वन कार्यक्रम मार्फत हाल सञ्चालन भइरहेका कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिनु जरुरी हुन्छ ।

समुदायमा आधारित चोरीशिकार नियन्त्रण इकाईलाई सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको उपसमितिको रूपमा कार्यविधि अनुमोदन गरी संस्थागत गर्नु पर्दछ र सो कार्यमा कालिका नगरपालिकाले समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्नु पर्दछ । वहुवर्षिय बालीहरूलाई ब्लकस्तरमा उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गरी यस नगरपालिकाको चुरेक्षेत्रमा भू-क्षय कम गर्ने काममा स्थानीय तह, कृषक, नीजि क्षेत्र लगायत सबै सरोकारवालाहरूको सहकार्य जरुरी हुन्छ । यी सबै सरोकारवालाहरूको सहकार्य स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणमा पनि जरुरी हुन्छ । स्थानीय सरकारले असल अभ्यासको अनुसरण गरी आफ्ना वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमका मूलप्रवाहीकरण गर्नु पर्दछ । जलाधार क्षेत्रमा संस्थागत संरचनाको स्थापना तथा विकासका लागि पनि स्थानीय सरकारले पहल गर्दा थप प्रभावकारी हुन्छ । वातावरणमैत्री भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि पनि सम्बन्धित समुदाय र सरोकारवाला निकाय, संस्थासँगको सम्बन्ध स्थापित गर्न कालिका नगरपालिकाले समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्दा हरियो वन कार्यक्रमको अन्त्य पछि पनि यी सफल कार्यक्रमहरूले दिगोपना पाउने देखिन्छ । कार्यक्रमको दिगोपनाका लागि निम्न विषयहरू जरुरी देखिन्छः

- चोरीशिकार नियन्त्रण इकाई परिचालन वन तथा वन्यजन्तु संरक्षणमा सफल कार्यक्रम भएको अनुभवको आधारमा स्थानीय सरकारले पनि चोरीशिकार नियन्त्रण इकाई परिचालनलाई आफ्नो नियमित कार्यक्रम भित्र पार्न सके यसको दिगोपना हुने देखिन्छ ।
- खगेरी खोलाको एकीकृत उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना र स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयनबाट प्राप्त उपलब्धी र सिकाईहरूको आवधिक समीक्षा गर्दै नगरपालिकाका वार्षिक योजनाहरू मार्फत कार्यान्वयन गर्दै लैजाँदा प्रभावकारी हुने ।
- उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना र स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजनाका कार्यान्वयन, सहजिकरण गर्न गठन भएका उप जलाधार संरक्षण समितिको नियमित परिचालन र शसक्तिकरण गर्दै लैजाने ।
- नदिजन्य पदार्थको उत्खननलाई वातावरणमैत्री बनाउन नियमन गर्दै सोमा आश्रीत समुदायको जीवीकोपार्जनका साथै भवितव्यको अवस्थामा राहतको लागि विशेष कोष तथा विमा आदिको व्यवस्था गर्दा राम्रो हुने ।
- उपल्लो, मध्य र तल्लो तटिय क्षेत्रमा रहेका महत्वपूर्ण वातावरणीय सेवाहरूको संरक्षण, व्यवस्थापन र प्रवर्द्धनको लागि प्रोत्साहन गर्न आवश्यक संयन्त्रको स्थापना गद्दी प्रभावकारी हुने । जस्तै: वातावरणीय सेवा भुक्तानी प्रणाली वा वातावरणीय सेवाका लागि प्रोत्साहन ।
- लैगिक तथा सामाजिक सवालहरूमा रुपान्तरणका लागि सामुदायिक सिकाई तथा कार्य केन्द्रलाई सहयोग प्रदान गरी परिचालन गर्न सकिएकमा राम्रो हुने ।

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूमा भएको घुम्ती कोषको परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन नियमित अनुगमन र प्राविधिक सरसल्लाह उपलब्ध गराउन सकिनेमा अझ राम्रो परिणाम प्राप्त गर्न सकिने ।
- स्थानीय स्रोत व्यक्ति तथा तालिम प्राप्त जनशक्तिको प्रभावकारी परिचालन गर्ने । व्यावसायिक योग्यताको संरचना तयार गरी सो संरचनाभित्र औपचारिक र अनौपचारिक तालिमका विषयवस्तुलाई सिकाईका आधारका रूपमा नगरपालिकाले विकसित गर्नुपर्ने ।
- स्रोत साधन तथा कार्यक्रमहरूमा वर्ग तथा लिङ्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व र लाभांशहरूको न्यायोचित विरतण प्रकृत्यामा जोड दिदा सामाजिक न्याय प्रत्याभूत गराउन मद्दत पुग्ने ।
- हरियो वन कार्यक्रम मार्फत प्राप्त सफल अभ्यास र प्रविधिहरू मध्ये सम्बन्धित समूह तथा स्थानीय सरकारलाई राम्रा लागेका सफल अभ्यास र प्रविधिहरूलाई आफ्ना वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरू मार्फत संस्थागत तथा मूलप्रवाहीकरण गर्दै कार्यान्वयन गर्न सकिनेमा समुदाय स्तरमा राम्रो प्रभाव हासिल गर्न सकिने ।
 - जलवायु तथा महिलामैत्री प्रविधि,
 - प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समूहहरूको संस्थागत क्षमता विकास,
 - पानीको मात्रा तथा गुणस्तर बृद्धिको दृष्टिकोणबाट महत्वपूर्ण क्रियाकलापहरू जस्तै पानी मुहान संरक्षण, खोला किनार संरक्षण तथा खहरे नियन्त्रण, सिँचाई कुलो संरक्षण, संरक्षण तथा पुन भरण पोखरी निर्माण, छेकबाँध, क्षति ग्रस्त जमिनको पुनर्उत्थान, सिल्ट ट्राप ड्र्याम आदि ।
 - सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह स्तरमा बनेका लैससास नीति तथा कार्ययोजना,
- जलाधार क्षेत्रमा सह-लगानी बढाउन र समस्याहरूको समाधान गर्न उक्त क्षेत्रमा रहेका उपल्लो, मध्य र तल्लो तटिय समुदाय, स्थानीय सरकार, समुदायमा आधारित संस्थाहरू तथा अन्य गैर सरकारी संस्थाहरूको संगलनता कायम हुने गरी बहु-सरोकारवाला निकायहरू बीच छलफललाई निरन्तरता दिईदा स्रोतहरूको दोहोरोपना हटाउन र जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी सिकाईहरू आपसमा आदान प्रदान गर्न सहज हुने ।

यसका साथै हरियो वन कार्यक्रमको समयावधी समाप्त हुनु अघि हाल सञ्चालनमा रहेका क्रियाकलापहरू र आशातीत उपलब्धिहरू हासिल हुने गरी सम्पन्न गरिनेछ । सफल देखिएका क्रियाकलापहरूलाई बिस्तार गर्नका लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग निरन्तर प्रदान गरिनेछ । ती क्रियाकलापहरूलाई राष्ट्रिय योजना तथा अन्य आयोजनाहरू साथै सरोकारवालाहरू र हरियो वन कार्यक्रमका साभेदार संस्थाहरूसँग सहकार्य तथा साभेदारीका लागि प्रयासहरू गरिनेछ । साथै, बाँकी समयावधीमा यी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका दौरान प्राप्त सिकाई तथा उपलब्धिहरूको अभिलेखिकरण पनि गरिनेछ ।

हरियो वन कार्यक्रम

USAID
अमेरिकी जनताबाट

डिस्क्लेमर: यो सामाग्री अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआइडी) मार्फत अमेरिकी जनताहरूको सहयोगका कारण सम्भव भएको हो । यस सामाग्री भित्रका विषयवस्तु र सामाग्री केएर नेपालका एकल जिम्मेवारी हुन् र तिनले युएसएआइडी वा अमेरिकी सरकारको विचारको प्रतिबिम्बित गर्छन् भन्ने जरुरी छैन ।